

Rola i miejsce zabaw tematycznych w rozwoju poznawczym dzieci w wieku przedszkolnym.

Wiek przedszkolny jest bardzo ważnym okresem rozwoju dziecka. Jest to istotny etap w kształtowaniu własnej tożsamości. Dlatego też olbrzymie znaczenie w tym wieku spełnia zabawa – podstawowa forma aktywności dziecka.

Zdaniem W. Okonia w życiu człowiek przechodzi przez dominację trzech rodzajów aktywności: zabawowej, nauki, pracy. Wzajemne przenikanie się tych zasadniczych rodzajów aktywności jest koniecznym elementem życia, jest kształtujące, rozwijające, dynamizujące. Dopełnia całość osoby. W myśl słów W. Okonia dziecko bawi się po to, by nauczyć się żyć oraz przygotować się do funkcji rodzinnych i zawodowych. W zabawie dziecka należy też dostrzegać elementy pracy, nauki.

Zabawy, zwłaszcza zabawy tematyczne silnie angażują dziecko i wywierają wpływ na całą jego osobowość. Dotyczy to głównie sfery poznawczej dziecka.

Aktywność poznawcza dziecka w zabawie dotyczy poznania celu działania, własnych i cudzych możliwości oraz określania szans własnych i innych.

T. Tomaszewski uważa, że poznanie następuje w wyniku rozwoju procesów poznawczych: wrażeń, spostrzeżeń, wyobrażeń, myślenia, mowy, pamięci oraz procesów regulujących: energii, motywacji, woli, nadziei, oczekiwań, nastawień, marzeń. Poznaniu siebie i świata w różnych zakresach służą działania samodzielne, wspólne, autonomiczne.

Najpełniej temu celowi służy działanie zabawowe, bez względu na temat i treść. Bawiąc się, dziecko przekonuje się, że posiada większe zdolności w jednym zakresie, mniejsze w innym. Zabawa zapewnia pewną samodzielność, daje tym samym poczucie wolności.

Według D. Waloszek dzięki zabawie dziecko uczy się doboru skutecznych sposobów rozwiązywania problemów, zadań. Uczy się rozważania zachowań ryzykownych często doświadczając na własnej skórze. Uczy się spostrzegania własnego usytuowania w społeczeństwie poprzez nawiązywanie kontaktów koleżeńskich, zawierania przyjaźni. Wyodrębnia ludzi dla siebie życzliwych, oddanych, ciekawych, pomocnych.

Zabawa łączy się z przyjemnością, z realizacją indywidualnych potrzeb. Symptodem zabawy jest uśmiech. Pozytywne odczucia wyniesione z zabawy są podstawą realizacji zachowań w dalszym życiu. W zachowaniach dzieci sześcioletnich widoczne są tendencje do gier, zawodów, odgrywania uroczystości. Wszystko to oparte jest na głębokiej wierze w sukces, powodzenie, magiczne spełnienie się. Dziecko musi, ale i chce być aktywne. Wszystko co znajduje się w otoczeniu skłania je do podejmowania różnorodnego działania.

Zdaniem Z. Rosińskiej rozwój poznawczy przebiega prawidłowo dzięki strukturalizmowi poznawczemu. Jeśli środowisko nie blokuje dążeń – wytworzą się struktury poznawcze (celu, możliwości, szans). Najbardziej możliwe u dzieci w wieku przedszkolnym jest kształtowanie struktur celów konkretnych. Możliwość ta wynika z właściwości umysłu, jaką jest poznawanie przez zmysły, przez bezpośrednie obcowanie z rzeczywistością. Dla dzieci cel działania, to tyle co potrzeba.

Z kolei D. Waloszek twierdzi, że zabawa rodzi się na podłożu potrzeb, umożliwia więc budowanie struktur. Struktury celów powstaną, gdy dziecko przekona się, że:

- coś może osiągnąć, coś potrafi;
- ktoś udzieli mu pomocy, jeśli jej będzie potrzebował;
- wynik będzie satysfakcjonujący, ciekawy;
- może wypełnić luki, braki w wiadomościach i umiejętnościach;

- dziecko rozwinięciem systemów aktów zachowań (a nie pojedyncze zachowania), które utrwalone stanowią struktury.

Struktury to rozeznanie się w tym co wiem, umiem, potrafię. Rozwój u każdego człowieka przebiega według indywidualnej linii, dlatego rozeznanie we własnych osiągnięciach jest zróżnicowane. Rzadko zdarza się taka sytuacja, by dwoje (lub więcej) dzieci osiągało sprawność w tym samym czasie i na takim samym poziomie. Zdaniem D. Waloszek to właśnie w zabawie i dzięki niej dzieci doznają zakresu kompetencji społecznych w sensie umiejętności podejmowanych działań. Decydują o tym cechy zabawy: przyjemność, brak przymusu, bezinteresowność, swoboda, spontaniczność.

Zabawa jako podstawowa i najbardziej lubiana przez dzieci forma ich aktywności stymuluje równomierny rozwój sił intelektualnych, społecznych i estetycznych. W zabawie wyraża się swoboda i radość życia dziecka.

To właśnie zabawy tematyczne w ujęciu Wł. Dynera są łatwą, pogładową dostępną i zajmującą nauką o świecie i życiu człowieka. Zabawy uświadamiają ciągle dzieciom niedostatki znajomości świata i są zachętą do bliższego poznania go przez działanie. Dziecko dąży do tego, aby brać w nich czynny udział i zająć miejsce obok człowieka dorosłego.

U podstawy procesu nabywania wiadomości w wieku przedszkolnym leży bezpośrednio poznawanie rzeczy i zjawisk, jakie ma miejsce w zabawie i w kontakcie dziecka z jego środowiskiem społeczno-pedagogicznym.

Wszystko co dziecko zdobędzie w tym względzie wprowadza w życie. Kształtuje wówczas swoje zdolności umysłowe i podnosi je na wyższy poziom. Według I. Dudzińskiej w toku gromadzenia treści do zabawy udział biorą wszystkie niemal funkcje poznawcze dziecka, jak: spostrzegawczość, uwaga, pamięć, wyobraźnia, myślenie.

Rozwijanie czynności poznawczych dziecka jest jednym z zadań, jakie ma do spełnienia wychowanie umysłowe. W jego zakres wchodzi m.in.: budzenie

potrzeby wiedzy o świecie czerpanej z otoczenia społecznego, technicznego i przyrodniczego, powiązanej z doskonaleniem mowy, umiejętnościami działania, własną ekspresją.

Zabawa dostarcza dziecku: „wiadomości o ludziach, ich zawodach, obyczajach i zachowaniu; o przyrodzie – o zwierzętach, roślinach i pożytkach z nich; drobne utwory literackie, obrazy, filmy i utwory muzyczne. Wiadomości te docierają do dziecka mimochodem, ale włączając się w akcję zabawy stają się elementem przeżycia.

W czasie zabawy następuje odpowiednia systematyzacja tych wiadomości. Zabawy pomagają także „w ukształtowaniu się prawidłowych pojęć, nawet tak trudnych pojęć abstrakcyjnych, jak pojęcie odległości, przestrzeni, ciężaru, czasu, liczby”.

Przyjmowana przez dziecko rola w zabawie twierdzi W. Okoń sprzyja uogólnieniu cech i prawideł postępowania tych osób z otoczenia, które szczególnie mocno działają na wyobraźnię dziecka. Jednocześnie grając role sprzedawcy, kierowcy czy nauczyciela dzieci znajdują się pod kontrolą rówieśników. Ci zaś planują, aby prawidła i sposoby zachowania przedstawicieli danego zawodu były przestrzegane. Dzięki temu wiedza o zawodach, zajęciach ludzi, o mechanizmach życia społecznego bywa korygowana i utrwalana w zabawie. Jest to „wiedza w działaniu”, ponieważ dzieci posługują się nią w konkretnych sytuacjach. Przykładem takiego uczenia się (wiedzy czynnej) są zabawy tematyczne z cyklu „choroba i leczenie”. Dzieci sześciolatnie dysponują już znaczna wiedza opartą na własnym doświadczeniu, na obserwowaniu stanów chorobowych, na przyglądaniu się zabiegom wykonywanym przez służbę zdrowia. W zabawach tych zadziwiająca jest wiedza dzieci dotycząca sposobów postępowania lekarza oraz wiedza o lekach i zastosowaniu ich.

Trudno byłoby wyobrazić sobie upowszechnienie się tej wiedzy wśród dzieci bez ich udziału w zbiorowych zabawach tematycznych. Grupowe zabawy tematyczne bardzo korzystnie wpływają na kształtowanie się pozytywnych

postaw związanych z przewodnictwem, podporządkowaniem się, rywalizacją i współdziałaniem.

H. Barczyk zwróciła uwagę na to, że zabawy tematyczne przyczyniają się do swobodnych wypowiedzi dziecka, do ułatwienia mu kontaktów interpersonalnych, rozwijają jego inwencję twórczą.

Zabawa stanowi taką działalność, w której dokonują się procesy poznawcze, dostosowane do sfery potrzeb dziecka. Zdaniem D. B. Elkonina i inne rodzaje działalności przyczyniają się do kształtowania tych nowych potrzeb, lecz w żadnej innej działalności nie ma tak wypełnionego emocjonalnie wchodzenia w życie dorosłych, tak aktywnego wyodrębnienia społecznych funkcji i sensu ludzkiej egzystencji., jak w zabawie tematycznej, zabawie w rolę.

Zabawa jest nie tylko spontaniczną i samorzną aktywnością dziecka, ale jest również naturalną metodą zdobywania wiadomości, umiejętności i nawyków. Zabawa tematyczna to najbardziej swoisty i dostępny dziecku sposób naśladowania rzeczywistości, odtwarzania zjawisk, faktów i sytuacji, które dziecko na co dzień przeżywa oraz jego sposobem wyrażania uczuć, doznań. W zabawie uczestniczą wyobrażenia i fantazja. Są one swoistą formą myślenia dziecięcego, sposobem dawnego wiązania faktów i zdarzeń, nie w pełni jeszcze zrozumiałych, bądź próba łączenia znanych elementów w całość. Zabawa dziecka jest taka, jak otaczająca je rzeczywistość. Im bogatszy jest świat zewnętrzny, tym bogatsza w treść staje się zabawa tematyczna. Żywa, barwna i zmienna rzeczywistość pobudza zaciekawienie, wyzwala aktywność dziecka, aktywizuje jego procesy poznawcze oraz uczy wyciągania wniosków.

W zabawie udział biorą takie procesy poznawcze jak: spostrzeżenia, wrażenia, wyobrażenia, myślenie, mowa, pamięć oraz procesy regulacyjne (motywacje, nadzieja, oczekiwania, nastawienie, marzenia).

To dzięki nim dziecko ma możliwość poznawania i działania. Zabawa gwarantuje równomierny rozwój sił intelektualnych, emocjonalnych, społecznych,

estetycznych, które ujawniają się podczas grania roli i przyczyniają się do pełnego rozwoju osobowości dziecka.

Z dużą uwagą i zaciekawieniem przygląda się dziecko zachowaniu dorosłych. Każde spostrzeżenie gromadzi dziecko w umyśle, by odtworzyć je w zabawie z pamięci i wyobraźni. Dzięki zabawie dziecko odtwarza przeżycia oraz tworzy nowe treści, łącząc znane sytuacje w sposób swobodny i odpowiadający potrzebom kontynuowanej zabawy.

Zabawy tematyczne w sposób decydujący wpływają także na rozwój myślenia i uczenia się oraz rozwijają sprawności językowe, które są podstawową formą porozumiewania się z otoczeniem.

Oprac. własne na podst. lit.

Lit.

W. Okoń. „*Zabawa a rzeczywistość*”. Warszawa 1995. Wydawnictwo Żak.

T. Tomaszewski. „*Ślady i wzorce*”. Warszawa 1995. WSiP.

Z. Rosińska, Cz. Matuszewicz. „*Kierunki współczesnej psychologii ich geneza i rozwój*”. Warszawa 1984.

D. Waloszek. „*Zabawa-Edukacja*”. Zielona Góra. 1996. ODN.

Wł. Dyer. „*Zabawy tematyczne dzieci w domu i przedszkolu*”.

Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź. 1983. Ossolineum

I. Dudzińska. „*Wychowanie i nauczanie w przedszkolu*”. Poradnik metodyczny. Warszawa. 1983. WSiP

H. Jaegermann. „*Dobra zabawa – to najważniejsze*”. cz. I. Wychowanie w Przedszkolu. 1983.

H. Barczyk. „*Rola zabaw tematycznych w kształtowaniu języka dzieci przedszkolnych*”. Wychowanie w Przedszkolu 1985.

D.B. Elkonin. „*Psychologia zabawy*”. Warszawa 1984. WSiP.